

ปอปเปอร์

มองปรัชญาอย่างไร

ชัชชัย คุ่มทวีพร

อารัมภกถา

คาร์ล ปอปเปอร์เป็นนักปรัชญาที่มีแนวความคิดโดดเด่นโลดโผน และมีวิจารณ์ญาณที่ลึกซึ้งแหลมคม เขาปฏิเสธวิธีการอนุมานแบบอุปนัย เพราะวิธีนี้ไม่สามารถหาเหตุผลที่ดีมาสนับสนุนความน่าเชื่อถือของข้อสรุปได้ ยิ่งไปกว่านั้น เขาเสนอว่าวิทยาศาสตร์มิได้ใช้การอนุมานแบบอุปนัย

แต่ใช้การอนุมานแบบนิรนัย กล่าวคือ ข้อความสากลได้มาจากการคาดการณ์ (การเดา) และนำไปทดสอบกรณีเฉพาะ (โดยการนิรนัย) ทำให้มีบางคนจัดให้ปอปเปอร์เป็น *นักนิรนัยนิยม* (DEDUCTIVIST)

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มิได้ก้าวหน้าแบบค่อย ๆ สะสมตามความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่ยุคของเบคอน (เรียกกันว่า *ทฤษฎีถังเก็บความรู้*) แต่ใช้การ

เดาและการพิสูจน์หักล้างเพื่อให้มีการเดาใหม่ที่ใกล้เคียงความจริงมากขึ้น ปอปเปอร์เรียกทฤษฎีความรู้ของเขาว่า *ทฤษฎีไฟลาย* เนื่องจากวิธีการที่เขาเสนอนี้ขัดแย้งกับความเชื่อแบบเดิมที่คนยอมรับกันว่ามีเหตุผล ทำให้เขาถูกจัดเป็น *นักเหตุผลนิยมยุคใหม่ (MODERN IRRATIONALIST)*

ปอปเปอร์ปฏิวัติวงการปรัชญาวิทยาศาสตร์และญาณวิทยาด้วยงานเขียนชื่อ *ตรรกแห่งการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ (THE LOGIC OF SCIENTIFIC DISCOVERY)* *การเดาและการพิสูจน์หักล้าง : การเจริญของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (CONJECTURE AND REFUTATION : THE GROWTH OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE)* *ความรู้แบบภาววิสัย : มรรควิธีแบบวิวัฒนาการ (OBJECTIVE KNOWLEDGE : AN EVOLUTIONARY APPROACH)* นอกจากนี้เขายังมีผลงาน อีกหลายชิ้นทางสังคมศาสตร์ ล่าสุด เมื่อปรัชญามาพบจุดวิกฤต กล่าวคือ นักญาณวิทยาพบว่าก่อนจะตอบปัญหาต่าง ๆ ในสาขาได้ เราต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ก่อน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสาขาวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้ (COGNITIVE PSYCHOLOGY) และเรียกปรัชญาแนวนี้ว่า *NATURALISED EPISTEMOLOGY* ปอปเปอร์หันมาเรียนจิตวิทยาและมีผลงานชื่อ *ตัวตนและสมองของตัวตน : การอ้างเหตุผลของลัทธิปฏิบัติสัมพันธ์นิยม (THE SELF AND ITS BRAIN: AN ARGUMENT FOR INTER-ACTIONISM)*

ผู้เขียนเป็นคนหนึ่งที่สนใจและประทับใจในแนวความคิดของปอปเปอร์ มิใช่เป็นเพราะผู้

เขียนเห็นด้วยกับเขา แต่ทว่าเป็นเพราะแง่มุมต่าง ๆ ในเหตุผลของเขาไม่ว่าเราจะเห็นด้วยหรือคัดค้าน เราควรจะได้พินิจพิจารณาอย่างละเอียดงานชิ้นนี้ ผู้เขียนเก็บความจากบทความที่ปอปเปอร์เขียนชื่อ *“ข้าพเจ้ามองปรัชญาอย่างไร” (HOW I SEE PHILOSOPHY)* ซึ่งเป็นบทความนำในหนังสือรวมบทความชื่อ *นกเค้าแมวแห่งไมเนอร์วา : เมื่อเมธีวิภาษปรัชญา (THE OWL OF MINERVA : PHILOSOPHERS ON PHILOSOPHY)* ผู้เขียนรักษาการแบ่งความเป็นตอน ๆ ตามต้นฉบับเพราะคิดว่าปอปเปอร์คงมีวัตถุประสงค์บางอย่างในการลำดับความเช่นนั้น ส่วนหัวเรื่องของแต่ละตอนผู้เขียนเป็นคนตั้งขึ้นเอง

ตอนที่ 1 (จุดเริ่มของงานเขียนชิ้นนี้)

เฟรดดริค ไวสมันได้เขียนบทความชื่อ *“ข้าพเจ้ามองปรัชญาอย่างไร”* ลงในปรัชญาอังกฤษปัจจุบัน ซึ่ง เอช.ดี. เลวิส เป็นบรรณาธิการ ไวสมันมีทัศนะโดยสรุปว่า

1. นักปรัชญาเป็นมนุษย์พิเศษต่างจากมนุษย์โดยทั่วไป

2. กิจกรรมพิเศษที่เรียกว่า “ปรัชญา” มีฐานะแตกต่างจากวิชาการด้านอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เป็นต้น

3. วงวิชาการปรัชญาต้องแบกรับภารกิจต่อจากปรัชญาในอดีต

ดังนั้นเป็นที่แน่นอนว่าไวสมันเป็นนักปรัชญาทั้งร่างกายและวิญญาณ เขาก็อ่อมเป็นบุคคลพิเศษในกลุ่มนี้ด้วย!

ตอนที่ 2 (โต้แย้งแนวความคิดเรื่องมนุษย์พิเศษ)

มนุษย์ชายหญิงทุกคนเป็นนักปรัชญาแม้จะมีความแตกต่างกันในระดับของความลึกซึ้งในการพิจารณาปัญหา ปอปปเอร์ยอมรับว่ามีกลุ่มคนเฉพาะที่เรียกว่า นักวิชาการปรัชญา (ACADEMIC PHILOSOPHER) แต่คนเหล่านี้มิได้เป็น ผู้นำทางปัญญา หรือผู้นำทางปรัชญา ที่คนอื่น ๆ ต้องเห็นคล้อยตาม และปอปปเอร์เองได้ตั้งข้อสงสัยต่อนักปรัชญาเหล่านี้ด้วย

ตอนที่ 3 (ข้อแตกต่างในการดำรงฐานะของนักปรัชญา)

วิชาชีพปรัชญามีปัญหาที่ต้องการ “ข้อแตกต่างในการดำรงฐานะ” (AN APOLOGIA PRO VITA SUA) เราอาจเทียบฐานะของปรัชญากับโสเครตีสที่ต้องกล่าว “คำแก้ต่าง”(APOLOGY) ต่อชาวเอเธนส์ ปอปปเอร์ชอบเรื่อง “คำแก้ต่าง” ของเพลโตมากที่สุด และเชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามเรื่องที่เขียนนั้นเป็นความจริงโสเครตีสใน “คำแก้ต่าง” เป็นคนถ่อมตัวและไม่มีความหวาดวิตก เขายืนยันอย่างซื่อ ๆ ถึงการตระหนักในข้อจำกัดของตัวเองว่าไม่ใช่ คนฉลาด (ในขณะที่คนอื่น ๆ คิดว่าตนเองฉลาด) โดยเนื้อแท้แล้ว โสเครตีสจึงเป็นนักวิจารณ์โดยเฉพาะต่อศัพท์แสงอันวิจิตรพิริ้นหู แต่กระนั้นเขาก็ยังคงเป็นกัลยาณมิตรต่อคนอื่น ๆ และยังเป็นพลเมืองที่ดี (ของรัฐ) ด้วย “คำแก้ต่าง” จึงมิได้เป็นคำแก้ต่างของโสเครตีสเท่านั้น ทว่าเป็นคำแก้ต่าง (ในการดำรงฐานะ) สำหรับปรัชญาด้วย

ตอนที่ 4 (บทวิจารณ์นักปรัชญา)

สิ่งที่นักปรัชญาทำเอาไว้แล้วยังไม่อาจนับว่าได้ กระทั่งนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ลึกซึ้งและมีพรสวรรค์ที่สุดดังเช่นเพลโตก็ตาม (ซึ่งตรงกันข้ามกับโสเครตีส) กล่าวคือ เพลโตเชื่อในผู้นำแห่งอาณาจักรปรัชญา เขาต้องการให้นักปรัชญาผู้คงแก่เรียนเป็นผู้ปกครองแบบเด็ดขาด และในหนังสือชื่อ กฎหมาย (The Laws) บทที่ 10 เพลโตให้ตั้งสถาบันขึ้นมาสถาบันหนึ่ง ซึ่งต่อมามีสิ่งนี้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการก่อตั้งศาลศาสนา (The Inquisition) ในยุคกลาง และให้มีสิ่งที่เทียบได้กับค่ายกักกันไว้เพื่อรักษาวิญญาณ (ที่หลงผิด) ของพวกฝ่ายค้าน อาจกล่าวได้ว่า นับแต่นั้นมาความกระหายอำนาจก็กลายเป็นโรคทางอาชีพที่แพร่ระบาดอย่างกว้างขวางในหมู่นักปรัชญา หากเทียบกับโสเครตีสเขาต้องการรัฐบุรุษที่ฉลาด คือ ผู้ที่ตระหนักถึง “ความรู้ัน้อย” ที่ตนเองมี

เดวิด ฮูม ซึ่งมีได้เป็นนักปรัชญาอาชีพ เขาเป็นคนเปิดเผย ถ่อมตน มีเหตุผล ไม่ถูกชักจูงด้วยความปรารถนาใด ๆ ทว่า (โชคร้ายที่) ฮูมถูกชักนำด้วยทฤษฎีความรู้ที่ผิด ทำให้เขาข้องใจต่อพยานภาพแห่งเหตุผลของเขาเอง และยอมรับข้อสรุปที่ชั่วร้ายว่า “เหตุผลเป็นและควรจะเป็นเพียงทาสของความปรารถนา เหตุผลไม่ควรสร้างทำหน้าที่อื่นนอกเหนือจากการรับใช้และเชื่อฟังความรู้สึก” ปอปปเอร์มีความเห็นว่าการขัดเกลาคความปรารถนาให้ “เชื่อ” ด้วยเหตุผลที่เราถืออยู่อย่างจำกัะนั้นแหละเป็นความหวังเพียงหนึ่งเดียวของมนุษยชาติ

เราอาจจัดให้สปีโนซา เป็นนักบุญท่ามกลาง หมูนักปรัชญา เขาเหมือนโสเครตีสและเดวิด ฮูม ที่มีโซ่ นักปรัชญาอาชีพ สปีโนซาสอนในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับฮูม ซึ่ง(สิ่งที่ฮูมสอนนั้น)ไม่แต่เพียงเป็น ความผิดพลาดเท่านั้น ทว่ากล่าวในทางศีลธรรม แล้วเรายังยอมรับ(คำสอนนั้นไม่ได้อีกด้วย) สปีโนซา เป็นพวกนิตินิยม(DETERMINISM)เขาเห็นว่ามนุษย์ มีเสรีภาพเมื่อมีความเข้าใจที่ชัดเจนแจ่มแจ้งและ เพียงพอถึงสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำต่าง ๆ สิ่งที่เป็นความปรารถนาจะสิ้นสุดลงเมื่อเรามีความคิดเกี่ยวกับมันอย่างชัดเจนและแจ่มแจ้ง หาก ความปรารถนายังไม่สิ้นสุดเราก็ไม่มีอิสระ ฉะนั้น เสรีภาพที่เราจะมีจึงถูกกำหนดด้วยความปรารถนาที่ถูกเปลี่ยนให้เป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลของเรา

จะเห็นได้ว่า สปีโนซาเป็นนักเหตุผลนิยมที่ เรายอมรับไม่ได้และกระทั่งอาจพิจารณาว่าเป็น อันตรายอีกด้วยในที่นี้จะยกข้อวิจารณ์ไว้ ๒ ข้อ คือ

1. ไม่มีนิตินิยมคนใดสามารถให้เหตุผลที่ดีในการประสานลัทธิ นิตินิยมเข้ากับเสรีภาพของมนุษย์ ความผิดพลาดของสปีโนซานี้ อาจจัดเป็นแบบฉบับของนักปรัชญาได้ กล่าวคือ แม้จะยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า หลาย ๆ สิ่งที่เรากระทำถูก กำหนดและอาจทำนายอย่างถูกต้องได้ แต่ทว่ามิใช่ ทุก ๆ สิ่ง จะเป็นเช่นนั้น

2. ถ้าเรายอมรับว่า “ความปรารถนาทำให้เราไม่มีอิสระ” เราอาจต้องยอมรับต่อไปอีกว่า เราไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำเมื่อเราไม่มีความคิดที่มีเหตุผลอย่างชัดเจน แจ่มแจ้งและเพียงพอ

เกี่ยวกับแรงจูงใจในการกระทำของเรา ซึ่งจะเห็นได้ทันทีว่าสิ่งนี้เราไม่เคยมีเลยแม้จะเป็นเป้าหมายที่สำคัญของเราก็ตาม เราไม่สามารถพูดได้เลยว่าเราบรรลุถึงจุดนั้นแล้ว

ค่านักปรัชญาอาชีพอย่างแท้จริง เขาพยายามแก้ปัญหาคำถามถึงเหตุผลของเดวิด ฮูม และลัทธิ นิตินิยมของสปีโนซา ทว่าน่าเสียดายที่ การแก้ปัญหาทั้งคู่กลับล้มเหลว

ทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้ (ปอปเปอร์) สรุปว่า สิ่งที่นักปรัชญาทำเอาไว้ยังไม่ค่อยดีนัก ฉะนั้น ปอปเปอร์จะขอแตกต่างให้กับปรัชญา

ตอนที่ 5 (วิพากษ์พวกปฏิบัติปรัชญา-ANTI-PHILOSOPHICAL)

ปอปเปอร์ปฏิเสธว่าเขาไม่เคยเป็นสมาชิกของ *ชมรมเวียนนา* (VIENNA CIRCLE) ซึ่งเป็นปรัชญา *ลัทธิปฏิฐานนิยมเชิงตรรก* (LOGICAL POSITIVISM) เขาโต้แย้งกับลัทธินี้จนกระทั่ง ออตโต นอยแรธ เรียกเขาว่า “ฝ่ายค้านอย่างเห็นทางการ” ชมรมนี้มีมอริส ชลิก เป็นผู้นำ ความคิดของชลิกได้รับอิทธิพลจากงานของวิทเกนสไตน์ชื่อ *TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS* ซึ่งไม่แต่เพียงจะเป็นปฏิบัติต่ออภิปรัชญาเท่านั้นทว่ายังเป็นปฏิบัติต่อปรัชญาด้วย (และไวสมันเองก็เห็นด้วยกับวิทเกนสไตน์และชลิก)

มนุษย์มีปัญหาเชิงปรัชญาที่แท้จริงในระดับ และความซับซ้อนต่าง ๆ กัน และมีข้อว่าปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่ไม่มีคำตอบ อันที่จริงแล้วปัญหา

ปรัชญาที่เร่งด่วนและตอบได้ยาก ตลอดจนความจำเป็นในการพิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาเหล่านี้เป็นข้อแตกต่างสำหรับนักปรัชญาอาชีพหรือวงวิชาการปรัชญา แต่สำหรับวิท겐สไตน์และชมรมเวียนนาแล้ว ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้กลับมิได้มีอยู่จริง

ตอนท้ายของงาน *TRACTATUS* วิท겐สไตน์ได้เสนอว่าปัญหาปรัชญาที่ปรากฏเป็นปัญหาเทียม (PSEUDO-PROBLEM) ทั้งนี้เพราะคำที่เราใช้มิได้มีความหมายทุกคำ แนวความคิดนี้น่าจะได้รับการอิทธิพลจากเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ที่เสนอวิธีการแก้ปัญหา *ปฏิบัติเชิงตรรก* ว่าเกิดขึ้นจากประโยคเทียม (PSEUDO-PROPOSITION) ซึ่งไม่มีค่าความจริง (คือไม่สามารถจะเป็นจริงหรือเป็นเท็จได้เช่น $7+236 =$ แมวสีดำ) ประโยคแบบนี้ไร้ความหมาย วิธีการนี้ได้กลายเป็นเทคนิคทางปรัชญาสมัยใหม่ที่จะตีตราประโยค และปัญหาที่แก้ไม่ตกทั้งหลายว่าเป็น “สิ่งไร้ความหมาย” (MEANINGLESS)

แนวความคิดของวิท겐สไตน์ยุคหลังเรียกปัญหาเหล่านี้ว่า “ปริศนา” (PUZZLE) ที่เกิดจากปัญหาการใช้ภาษาทางปรัชญาผิด (กล่าวคือไม่มีปัญหาปรัชญาที่แท้จริง) แต่สำหรับปอปเปอร์แล้ว ถ้าไม่มีปัญหาปรัชญาที่ยากแก่การตอบ และไม่มีหวังที่จะได้คำตอบแล้ว นักปรัชญาก็ไม่มีเหตุผลที่จะเป็นนักปรัชญาอีกต่อไป นั่นก็คือไม่มีข้อแตกต่างสำหรับการดำรงฐานะของนักปรัชญา

ตอนที่ 6 (สิ่งที่ปรัชญามิได้เป็น-NEGATIVE IDENTIFICATION)

ปอปเปอร์เสนอ “สิ่งที่ข้าพเจ้าเห็นว่าปรัชญามิได้เป็น” ไว้ดังนี้

1. มิได้เป็นการแก้ “ปริศนาทางภาษา” (LINGUISTIC PUZZLE) แม้ว่าบางครั้งจะแก้ปัญหาความเข้าใจผิดนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแก้ปัญหาในเรื่องภาษาด้วยก็ตาม

2. มิได้เป็นงานทางศิลปะ หรือเป็นหนทางที่ฉลาดและพิเศษในการบรรยายเกี่ยวกับโลก นักปรัชญาเหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ คือต่างก็เป็นผู้สืบค้นหาความจริง ค้นหาคำตอบสำหรับปัญหาที่แท้จริง ดังนั้นประวัติศาสตร์ของปรัชญาจึงเป็นปรัชญา จึงเป็นประวัติศาสตร์ของการแสวงหาความจริง ปอปเปอร์เห็นว่าเราไม่สามารถเป็นคนฉลาดทางปัญญาและผู้สืบค้นหาความจริงในขณะเดียวกันได้ นักปรัชญาจำเป็นต้องกล้าที่จะฉลาดและกล้าที่จะปฏิวัติวงความคิด

3. ไม่เห็นว่าประวัติศาสตร์อันยาวนานของระบบปรัชญาเป็น *ปราสาททางปัญญา* (INTELLECTUAL EDIFICE) คือความคิดที่เป็นไปได้ทุกอันถูกนำมาทดสอบและได้ความจริงออกมาแบบผลพลอยได้

4. ไม่ใช่ความพยายามที่จะให้ความกระจ่างทำการวิเคราะห์และอธิบายมโนทัศน์ คำและภาษาที่ใช้สร้างประโยค ใช้คาดการณ์ และสร้างทฤษฎีมโนทัศน์และคำต่าง ๆ ไม่ได้จริงในตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่คนใช้บรรยายและลำดับเหตุผล เป้าหมายของเราจึงไม่ใช่ *การวิเคราะห์ความหมาย* (ของคำ) แต่เป็นการแสวงหาความจริง (เกี่ยวกับโลก) ซึ่งก็คือ

การมีทฤษฎีที่จริง (TRUE THEORIES)

5. มิได้เป็นหนทางสู่ความฉลาด
6. มิได้เป็น **ปัญญาบำบัด** (INTELLECTUAL THERAPY) ตามความคิดของวิทเกนสไตน์ หรือการช่วยคนให้พ้นจากความสับสนทางปรัชญา
7. มิได้เป็นการศึกษาเพื่อพูดถึงสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนและแจ่มแจ้ง ความแจ่มกระจ่างและความชัดเจนไม่มีคุณค่าต่อการหาความรู้ในตัวของมันเอง แต่ขึ้นอยู่กับปัญหาต่าง ๆ ที่เรากำลังศึกษาอยู่
8. มิได้เป็นการพยายามเตรียมรากฐานหรือกรอบทางความคิดสำหรับการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและระยะยาวในอนาคต (ดังเช่นที่จอห์น ล็อค พยายามทำ)
9. มิได้เป็นการแสดงออกของ “วิญญาณแห่งยุคสมัย” (SPIRIT OF THE TIME) หรือเป็นแฟชั่น (ตามความคิดของเฮเกล ซึ่งไม่อาจทนทานต่อการวิจารณ์ได้) ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์มีค่านิยมตามยุคสมัย (แฟชั่น) แต่ผู้แสวงหาความจริงไม่ควรเป็นคนตามค่านิยมของยุคสมัย แต่เขาควรสงสัยและต่อสู้กับค่านิยมนั้น ๆ

ตอนที่ 7 (ทุกคนมีฉันทาคติทางปรัชญา)

มนุษย์ทุกคนเป็นนักปรัชญา แม้จะมีได้ตระหนักถึงปัญหาปรัชญาต่าง ๆ แต่มนุษย์ทุกคนต้องยอมรับทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งไว้โดยไม่รู้ตัว หรืออาจเป็นความเชื่อ ที่มาจากสภาพการณ์ทางภูมิปัญญาหรือจากจารีตประเพณีของกลุ่มของเขา โดยขาดการตรวจสอบอย่างพิถีพิถันว่า สิ่ง

เหล่านี้ก็คือ **ฉันทาคติทางปรัชญา** (PHILOSOPHICAL PERJUDICES) ข้อแตกต่างของวิชาชีพปรัชญาคือการนำทฤษฎีที่มีอิทธิพลแพร่หลายเหล่านี้มาตรวจสอบอย่างพิเคราะห์วิจารณ์ ทั้งวิทยาศาสตร์และปรัชญาต่างก็กำเนิดจากจุดเริ่มต้นที่ไม่ค่อยมั่นคงนี้ นั่นก็คือการให้ความกระจ่างและพิเคราะห์วิจารณ์สามัญสำนึกของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสงสัย และกระทั่งอาจเป็นทัศนคติที่มีอันตราย กิจกรรมนี้ทำให้มนุษย์เข้าใจถึงความจริงและลดทอนอันตรายที่อาจมีต่อชีวิตให้ลดน้อยลง

ตอนที่ 8 (ตัวอย่างของฉันทาคติทางปรัชญาที่แพร่หลาย)

ปอปปเปอร์ขยายความต่อจากตอนที่ผ่านมา โดยยกตัวอย่างของฉันทาคติทางปรัชญาที่แพร่หลายมาประกอบไว้ดังนี้

1. การมองหาผู้รับผิดชอบต่อสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เราอาจพบแนวคิดแบบนี้ตั้งแต่ทางของโฮเมอร์เรื่อยมาจนถึงความคิดในคริสต์ศาสนา ในปัจจุบันมีทฤษฎีตามสามัญสำนึกแบบหยาบ ๆ เช่น ทฤษฎีการอธิบายการก่อการร้ายทางสังคม (CONSPIRACY THEORY OF SOCIETY) เป็นต้น การวิพากษ์ทฤษฎีแนวนี้ นำเราไปสู่ความเข้าใจเรื่องผลลัพธ์ที่ได้คาดหวังจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ศึกษากันอยู่ในสังคมศาสตร์ แนวคิดเช่นนี้พบได้แม้กระทั่งในความคิดของนักปรัชญาวิเคราะห์ที่ยิ่งใหญ่ เช่น เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ เมื่อเขาอธิบายปรัชญาการเกิดสงครามว่าเกิดจากความก้าวร้าว

ของมนุษย์ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นทางจิตวิทยาประเภทหนึ่ง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วสงครามอาจเกิดขึ้นจากการกลัวความรุนแรงที่มาจากคนอื่น หรือกระทั่งเกิดจากการที่ต่างฝ่ายต่างมีความกลัวด้วยกันทั้งคู่ก็ได้

2. ความเชื่อที่ว่าความคิดเห็นของคนถูกกำหนดด้วยผลประโยชน์ส่วนตัว ความคิดเห็นนี้อาจเสื่อมถอยจากลัทธิของเดวิด ฮูม ผลที่ตามมาของความคิดนี้คือ การถกเถียงเรื่องต่าง ๆ อย่างมีความเป็นเหตุผลจะเป็นไปไม่ได้ คำถามสำคัญ ๆ เช่น “เรื่องนี้จริง ๆ แล้วเป็นอย่างไร?” จะกลายเป็น “เขามีผลประโยชน์อะไร?” หรือ “เขามีแรงจูงใจอะไร?” เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเอกภาพของสังคมมนุษย์จะสูญสลายไปด้วยความเชื่อเช่นนี้

3. ความเชื่อว่าการถกเถียงอย่างมีความเป็นเหตุผลจะเป็นไปได้เฉพาะในหมู่คนที่มีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกัน ซึ่งก็หมายความว่า การถกเถียงอย่างมีความเป็นเหตุผลหรืออย่างพิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นไปไม่ได้

คนเป็นจำนวนมากมีความเชื่อ (หรือฉันทาคติทางปรัชญา) เหล่านี้ และนักปรัชญาอาชีพจะวิเคราะห์ ความเชื่อเหล่านี้ในสาขาที่เรียกว่า *ทฤษฎีความรู้* (ญาณวิทยา)

ตอนที่ 9 (ทฤษฎีความรู้ของปอปเปอร์)

อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีความรู้เป็น หัวใจ ของปรัชญา ในส่วนนี้ปอปเปอร์เป็น *ผู้นิยมสามัญสำนึก* (แม้จะไม่เชื่อสามัญสำนึกทั้งหมดก็ตาม) กล่าวคือ

เขาเชื่อว่าสามัญสำนึกเป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นไปได้เพียงจุดเดียว (ที่เรามี) เราไม่ควรสร้างความรู้ที่มั่นคงบนสามัญสำนึก (ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่มั่นคง) แต่เราควรวิเคราะห์วิจารณ์และปรับปรุงสามัญสำนึก (ให้กลายเป็นความรู้) ด้วยเหตุนี้ปอปเปอร์จึงเป็น *นักสามัญสำนึกนิยม (COMMONSENSE REALIST)* นอกจากนี้เขายังเชื่อ *ความเป็นจริงของสสาร* จึงอาจจัดให้เขาเป็น *นักสสารนิยม (MATERIALIST)* ก็ได้ แต่เขาเป็นสสารนิยมในความหมายที่ไม่รวมความถึง

1. การยึดถือว่าสสารเป็นสิ่งที่ลัดทอนไม่ได้โดยจำเป็น

2. ปฏิเสธความเป็นจริงอื่น ๆ เช่น แรง (ที่เป็นอสสาร) จิต จิตสำนึก และทุกสิ่งที่ไม่ใช่สสาร

การยอมรับสามัญสำนึก ทำให้ปอปเปอร์รับว่ามี *สสาร* (ตามหนังสือที่เขาเขียนชื่อ *ความรู้แบบภววิสัย (OBJECTIVE KNOWLEDGE)* เขาเรียกโลกของสสารนี้ว่า *โลกที่ 1* และมี *จิต* (ซึ่งเรียกว่า *โลกที่ 2*) และ *ผลงานจากจิตของมนุษย์* รวมถึงการคาดการณ์ ทฤษฎีและปัญหาต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ (ซึ่งเรียกว่า *โลกที่ 3*) ดังนั้นจึงอาจจัดให้เขาเป็น *นักพหุสามัญสำนึกนิยม (COMMON-SENSE PLURALIST)* ปอปเปอร์พยายามหาสิ่งที่น่าเชื่อมากกว่าสิ่งเหล่านี้ แต่เมื่อพิจารณาจากคำวิจารณ์ที่มีต่อข้อเสนอต่าง ๆ ทำให้เห็นว่าสิ่งที่อ้างว่าน่าเชื่อ กว่ำนั้นยังขาดความสมเหตุสมผล

ปอปเปอร์โต้แย้งคำวิจารณ์ *ลัทธิพหุสำนึกนิยม (PLURALISTIC REALISM)* ว่าวางอยู่บนการยอมรับ

ทฤษฎีความรู้แบบสามัญสำนึกอย่างขาดการ
พิจารณาหรือวิจารณ์ ทฤษฎีนี้ในด้านหนึ่งยอมให้
น้ำหนักแก่ “ความรู้” ว่าเป็น “ความรู้ที่แท้จริง”
ปอปเปอร์เห็นว่าการอ้างเหตุผลเช่นนี้เป็นสิ่งไร้สาระ
แม้เราจะยอมรับว่า “ความรู้” ในทุกภาษามีนัยที่
หมายถึง “ความแน่นอน” แต่แผนการ (ตามสามัญ
สำนึก) ที่จะสร้างปราสาทแห่งความรู้จากจุด
เริ่มต้นที่เห็นว่าแน่นอนที่สุดหรือเป็นพื้นฐาน
ของความรู้ที่จะหาได้ คือความรู้จากการสังเกต
(OBSERVATION KNOWLEDGE) นั้น แผนการนี้มี
คำวิจารณ์มากมายที่ยังแก้ไม่ตก

ปัญหานี้นำเราไปสู่ **ทัศนะต่อความเป็นจริง**
แบบอสามัญสำนึก (NON-COMMONSENSICAL) 2
ทัศนะที่ขัดแย้งกัน ซึ่งก็คือ

1. **ลัทธิอัสสารนิยม (IMMATERIALISM)** ลัทธิ
นี้ปฏิเสธความเป็นจริงของสสาร ทั้งนี้เพราะ
พื้นฐานของความรู้ที่แน่นอนหนึ่งเดียวของเราคือ
ประสบการณ์จากการรับรู้ (PERCEPTUAL EXPERIENCE) ซึ่งจัดเป็นอัสสาร

2. **ลัทธิอัสสารนิยมแนวพฤติกรรมนิยม**
(BEHAVIORIST MATERIALISM) ลัทธินี้ปฏิเสธการมี
อยู่ของจิต ทั้งนี้เพราะเมื่อเรา **สังเกต** พฤติกรรม
ของมนุษย์จริงๆ แล้ว จะเห็นว่าเหมือนพฤติกรรม
ของสัตว์ทุกอย่าง เว้นแต่เรื่องที่มีพฤติกรรม
ทางภาษา (LINGUISTIC BEHAVIOR) เท่านั้น

ทั้งสองทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎี
ความรู้แบบสามัญสำนึกซึ่งไม่สมเหตุสมผล ซึ่ง
ทำให้เกิดข้อวิจารณ์แบบดั้งเดิมต่อทฤษฎีความรู้

จริงแบบสามัญสำนึก ซึ่งข้อวิจารณ์นี้ก็ไม่สมเหตุ
สมผลเช่นกัน ปอปเปอร์เห็นว่าทฤษฎีแรก (ลัทธิที่
1) ได้หมดอิทธิพลไปแล้ว แต่ทฤษฎีหลัง (ลัทธิที่ 2)
ยังแพร่หลายอยู่และเป็นฐานให้มีการสร้างทฤษฎี
ทางจริยศาสตร์ที่น่าพรันพริงออกมา คือ **ทฤษฎี**
การวางเงื่อนไข (THEORY OF CONDITIONING)
ของวัตสันและสกินเนอร์ ปอปเปอร์ได้ลงแรงวิพากษ์
ทฤษฎีแนวนี้นาน **สังคมเปิดและศัตรูของสังคมเปิด**
(THE OPEN SOCIETY AND ITS ENIMIES) และ
หวังว่าทฤษฎีแนวนี้นคงหมดอิทธิพลไปในอนาคต

ตอนที่ 10 (ฐานะของปรัชญาและวิทยาศาสตร์)

ปรัชญาไม่ควรแยกและในความเป็นจริงก็
ไม่เคยแยกจากวิทยาศาสตร์ หากพิจารณาจาก
ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา จะเห็นว่าวิทยาศาสตร์
ตะวันตกทั้งหมดเป็นผลผลิตของปรัชญากรีกที่เก็ง
ความจริงเกี่ยวกับจักรวาลและระเบียบของโลก อาจ
กล่าวได้ว่าจุดกำเนิดทั้งหมดอยู่ที่งานของโฮเมอร์
เฮสิออด และนักคิดก่อนโสเครตีส

เหตุการณ์สำคัญที่จัดว่าเป็นอภิวัดณ์ทาง
ปัญญาครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์
มนุษยชาติก็คือ งานเขียนของนิวตันที่ชื่อว่า **หลัก**
คณิตศาสตร์ว่าด้วยปรัชญาธรรมชาติ (MATH-
EMATICAL PRINCIPLES OF NATURAL PHILOSO-
PHY) ความหมายของงานชิ้นนี้ คือการที่ความฝัน
ของมนุษย์กว่า 2,000 ปีในอดีตได้กลายเป็นความ
จริง และเป็นการบรรลุวุฒิภาวะของวิทยาศาสตร์
ที่จะแยกออกจากปรัชญา ทว่าตัวของนิวตันเองยัง

คงเป็นนักปรัชญาเช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่คนอื่น กล่าวคือ แม้ว่าจะงานของเขาจะสมบูรณ์เพียบพร้อมแล้ว แต่เขายังคงเป็นนักแสวงหา นักคิดที่พิเคราะห์วิจารณ์และสงสัยต่อทฤษฎีของเขาเอง (ทฤษฎีนี้คือทฤษฎีแรงโน้มถ่วง : วัตถุที่มีมวลจะมีแรงดึงดูดระหว่างกัน ในยุคนั้นเรียกว่าแรงที่วัตถุกระทำต่อกันในระยะไกล ซึ่งเป็นของแปลกสำหรับคนที่มีกระบวนทัศน์ฟิสิกส์แบบอริสโตเติล (ARISTOTELEAN PARADIGM) อาจชัดเจนขึ้นหากเรียกว่ากลศาสตร์ (MECHANICS)

ทฤษฎีนี้เองชักนำนิเวศน์ไปสู่ข้อสรุปที่เป็นทั้งวิมุตินิยมและรหัสยลัทธิ เขาข้ามพ้นวิทยาศาสตร์และรวมปรัชญาแบบพิเคราะห์และแบบเชิงความจริงเข้ากับศาสนาแบบเพ่งญาณ ปอปเปอร์เห็นว่าไอน์สไตน์เองก็มีแนวคิดในทำนองเดียวกัน

ตอนที่ 11 (ภารกิจของนักปรัชญา)

ปัญหาปรัชญาบางปัญหาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งโดยธรรมชาติแล้วจะอยู่ในวงวิชาการปรัชญา เช่น ปัญหาในตรรกวิทยาคณิตศาสตร์และปรัชญาคณิตศาสตร์ ปอปเปอร์ประทับใจในความก้าวหน้าของการศึกษาในสาขานี้เป็นอย่างมาก แต่เมื่อกล่าวถึงปรัชญาโดยรวมแล้วสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ **นักจุลปรัชญา** (MINUTE PHILOSOPHER) เรียกตามศัพท์ของเบอร์คเลย์ ทั้งนี้เนื่องจากการพิเคราะห์วิจารณ์เป็นเส้นเลือดของชีวิตแห่งปรัชญา แต่การวิจารณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ในประเด็นจุลจิกที่เปรียบเสมือนการฝ่าเส้นผม แต่ปราศจาก

การเข้าใจปัญหาหลักของจักรวาลวิทยา ความรู้ของมนุษย์ เรื่องจริยศาสตร์ และปรัชญาการเมือง รวมถึงการขาดความพยายามอย่างจริงจัง และการทุ่มเทให้กับการแก้ปัญหาเหล่านี้ นี่แหละคือความหายนะ

ปอปเปอร์แย้งนักจุลปรัชญาที่มุงอยู่กับปัญหาจุลจิกว่า ภารกิจหลักของปรัชญา คือ การเดาอย่างพิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับจักรภาพตำแหน่งของมนุษย์ในจักรภาพตลอดจนถึงแหล่งความรู้และอำนาจเพื่อความดีและความชั่ว

ตอนที่ 12 (ทัศนะของนักมนุษยนิยม)

ปอปเปอร์ประกาศตัวเป็นนักปรัชญานอกแนววิชาการ (NON-ACADEMIC PHILOSOPHY) เขาตีความคำพูดของนักบินอวกาศที่กลับจากการสำรวจดวงจันทร์ และจำคำพูดนั้นได้ว่า “ในช่วงชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้เห็นดาวเคราะห์มาหลายดวง แต่ (ถ้าให้ข้าพเจ้าเลือก) ทุกครั้งข้าพเจ้าจะเลือกโลก” คำพูดนี้นับเป็นปรัชญาทางปรัชญาได้ทีเดียว การมีชีวิตอยู่บนโลกทั้งดงมานี้ นับเป็นความอัศจรรย์ วิทยาศาสตร์บอกเราเพียงว่าจักรภาพของเราเกือบไร้สาระ และทุกที่ที่มีสสารจะมีสภาพยุ่งเหยิงไม่มีระเบียบและจะอาศัยอยู่ไม่ได้ ดาวเคราะห์ดวงอื่นอาจมีสิ่งมีชีวิตอยู่ก็ได้ แต่กระนั้นก็ตาม ถ้าสุ่มเลือกที่หนึ่งในจักรภาพ โอกาสของเราที่จะพบสิ่งมีชีวิตเท่ากับศูนย์หรือเกือบศูนย์ จึงทำให้เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่หายากและมีคุณค่า แต่เราเองกลับลืมนึกและปฏิบัติราวกับว่าชีวิตเป็นของ

ถูก ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะโลกของเรามีคนมากเกินไปก็เป็นได้ มนุษย์ทุกคนเป็นนักปรัชญา เพราะพวกเราต่างก็มีทัศนคติแตกต่างกันต่อเรื่องชีวิตและความตาย บางคนคิดว่าชีวิตไม่มีคุณค่า

เพราะชีวิตไร้จุดหมาย แต่ในทางกลับกัน เราอาจคิดได้ว่าการที่ชีวิตไร้จุดหมายทำให้ชีวิตไม่มีคุณค่า จุดนี้แหละเป็นอันตรายที่จะทำให้สูญเสียชีวิต เหตุผลนี้จึงนำเรากลับมาสู่ข้อสรุปของคุณค่าชีวิต

คำคม-คมคำ

“ข้าพเจ้าเชื่อว่า หน้าที่ของปัญญาชนทุกคนคือการตระหนักถึงฐานะแห่งอภิสิทธิ์ของเขา เขามีหน้าที่ที่ต้องเขียนอย่างง่ายและชัดเจนจนสุดความสามารถ และด้วยท่าทีของผู้เจริญอย่างมากเท่าที่จะแสดงได้ เขาต้องไม่เคยลืมปัญหายิ่งใหญ่ต่าง ๆ ที่รุมล้อมมนุษยชาติ ซึ่งต้องการความคิดที่ใหม่และกล้าหาญต้องใช้ความอดทนและต้องไม่ลืมท่าทีถ่อมตนแบบโสเครตีส ที่รู้ว่าสิ่งที่ตนรู้นั้นมีน้อยเพียงไร...”

คาร์ล ปอปเปอร์